

Transformative Learning: A Nursing learning management in clinics

Sriprapai Inchaithep*

Abstract

Application of Transformative Learning as outlined by Mezirow for nursing learning management in clinics, develop the potential of nursing students to be able to create self-awareness and understand themselves, implement new learning and create a new conceptual framework. This process uses introvert, critical discussion and critical self-reflection. In order to create frame of reference and change of point of view that can lead to changes in health care and have continuous self-development. Clinical learning management is one way to develop students to change because the actual situation in the clinic is complex and challenging to create new knowledge. In addition, students are encouraged to change their perspectives as a result of interacting with a variety of people, leading to the development of nursing students to have the necessary skills in the nursing profession and essential skills in the 21st century.

Keywords: Transformative Learning, Nursing Education, Nursing Clinic

---

* Registered Nursing, Senior Professional Level, Boromarajonani College of Nursing, Nakhon Lampang

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง : การจัดการเรียนรู้ทางการพยาบาลในคลินิก

ศรีประไพ อินทร์ชัยเทพ*

บทคัดย่อ

การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ของ Mezirow ในการจัดการเรียนรู้ในคลินิก เป็นแนวทางหนึ่งที่จะใช้พัฒนาศักยภาพของนักศึกษาพยาบาลให้ตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง สามารถสร้างการเรียนรู้ และกรอบความคิดใหม่ที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ โดยผ่านกระบวนการใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเอง การสนทนาเชิงวิพากษ์ และการสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงมุมมองและความคิดใหม่ ๆ สามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการดูแลสุขภาพ และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้ในคลินิกเป็นวิธีการหนึ่งที่จะพัฒนานักศึกษาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากสถานการณ์จริงในคลินิกที่ซับซ้อนจะทำให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ และเปลี่ยนแปลงมุมมองจากการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่หลากหลาย นำไปสู่การพัฒนานักศึกษาพยาบาลให้มีทักษะจำเป็นในการประกอบวิชาชีพพยาบาลและทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ ๒๑ ต่อไป

คำสำคัญ: การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง การศึกษาพยาบาล การพยาบาลในคลินิก

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ, วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง

บทนำ

การพยาบาลมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้ทันต่อวิกฤตการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับผู้รับบริการมีความแตกต่างหลากหลาย มีภาวะสุขภาพที่ซับซ้อน รุนแรง หรือโรคอุบัติใหม่ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างผู้เรียนให้สามารถตระหนักรู้และเข้าใจตนเอง สร้างการเรียนรู้ และกรอบอ้างอิงใหม่ที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การให้การพยาบาลได้อย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข (Ong-on Prajankett, 2016) แนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนา นักศึกษาพยาบาลได้อย่างชัดเจนคือการเรียนรู้ภาคปฏิบัติ ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจการศึกษาพยาบาล เพราะทำให้นักศึกษาพยาบาล มีการประยุกต์ใช้ความรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง ได้ฝึกฝนทักษะ และได้พัฒนาเจตคติต่อการให้การพยาบาลได้อย่างสมบูรณ์ นักศึกษาจะต้องบูรณาการความรู้ ในศาสตร์สาขาต่างๆ ได้แก่ปัญหา ตามสถานการณ์จริง ได้มีปฏิสัมพันธ์กับทีมสหสาขาวิชาชีพ ผู้รับบริการ และผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งถือว่าเป็นแนวทาง ในการพัฒนาความรับผิดชอบ และทัศนคติต่อการให้บริการและต่อวิชาชีพ

โดยทั่วไปก่อนการจัดประสบการณ์ในคลินิกผู้สอนมักจะประเมินความรู้และทักษะพื้นฐานด้านการ พยาบาลก่อนการจัดประสบการณ์แก่นักศึกษา แต่สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมในการจัดการเรียนรู้ปัจจุบันคือการประเมิน ทักษะศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะและทักษะอื่นๆที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะทางการพยาบาล ได้แก่ทักษะด้านการสื่อสาร การคิด ความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับความต่างวัฒนธรรม การทำงานเป็นทีม การสืบค้น การใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปสู่การมอบหมายงานและการจัดกระบวนการ เรียนรู้ให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 จากเหตุผลดังกล่าวการศึกษา ทางพยาบาลจึงต้องปรับกระบวนการทัศน์ของหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในตนผ่านการพิจารณาตนเอง (Self Reflection) เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์หรือผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้เรียน ในศตวรรษที่ 21 Transformative Learning จะพัฒนาผู้เรียนให้สามารถสร้างสรรค์ความคิดต่างๆได้ด้วยตนเอง ไม่ถูกชี้นำ ความเชื่อ ความรู้สึก หรือการตัดสินใจจากผู้อื่น แต่ยังเปิดใจรับฟังความคิดเห็นหรือเหตุผลของผู้อื่น ประกอบการพิจารณา โดยอาศัยกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ หาข้อสรุปจากเหตุผลต่างๆแล้วนำมาปรับแนวคิด ข้อสรุปเดิมของตน เพื่อนำไปสู่กรอบความคิดใหม่ ๆ ที่ถูกต้องและสร้างสรรค์ สามารถเป็นผู้นำการ เปลี่ยนแปลง และมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนจึงมีความคิดเห็นว่าการนำแนวความคิดพื้นฐานของ การเรียนรู้แบบ Transformative Learning และแนวทางการประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบ Transformative Learning ในการเรียนการสอนในคลินิกสำหรับนักศึกษาพยาบาล น่าจะพัฒนาต่อยอดการจัดการเรียนการสอนในสำหรับศตวรรษที่ 21 ได้เป็นอย่างดี

แนวคิดของ Transformative Learning

Transformative Learning ถูกกำหนดใช้ในครั้งแรกโดย Jack Mezirow ในปี 1978 ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการเรียนรู้ที่เปลี่ยนกรอบการอ้างอิงเดิม (frame of reference) ซึ่งได้แก่ความเชื่อ สมมติฐาน การรับรู้ การคิด ความตั้งใจ ความคาดหวัง ที่ทำให้บุคคลให้ความหมายต่อการรับรู้สิ่งต่างๆ ไปสู่ กรอบการอ้างอิงที่กว้างขึ้น ลึกซึ้ง สามารถแยกแยะความแตกต่างได้ สามารถสะท้อนและนำเสนอภาพ ความรู้สึกนึกคิดได้มากขึ้น สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้นและถูกต้องมากขึ้น (Mezirow, 1991, Mezirow, 2003) ซึ่งเป็นแนวคิดของการเรียนรู้แบบ Adult Education ที่มีจุดเน้นคือการปรับเปลี่ยน (transformation) ผ่านกระบวนการเปลี่ยนมุมมอง (Changes of Point of View) ที่มีต่อเรื่องราวต่างๆ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนความเข้าใจตนเอง การปรับเปลี่ยนระบบความเชื่อ และการปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิต

กระบวนการหลักของ Transformative Learning ประกอบด้วย การสังเกตเหตุการณ์ที่พบเห็นที่มี การดำเนินการหรือมีผลที่แตกต่างกัน เพื่อพิจารณาหาข้อสรุปแต่ละประเด็น การพิจารณาเชิงวิพากษ์ของเหตุ และผลของข้อสรุปที่แตกต่างกันโดยพิจารณาหาเหตุที่ตนเองคิดและพิจารณา รับฟังความเห็นจากผู้อื่นที่มี มุมมองที่หลากหลาย และหาข้อสรุปจากเหตุผลต่างๆ แล้วกลับมาปรับแนวคิดข้อสรุปเดิมของตน หลักการ เรียนรู้สำคัญของ Transformative Learning ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้ (Mezirow and Taylor 2009, Suthee Ratanamongkolkun, 2014).

1. ประสบการณ์เดิมหรือประสบการณ์จากห้องเรียน เป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญ เพราะจะนำไปสู่การ จัดการเรียนรู้ที่เป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ให้มีลักษณะย้อนแย้งกับการรับรู้เดิม (dilemma) แก่ผู้เรียน จะ ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น โดยที่ผู้สอนต้องชี้ให้ผู้เรียน ได้มองเห็นความขัดแย้งเหล่านั้นเพราะ บางครั้งผู้เรียนยังขาดประสบการณ์ในการแยกแยะประเด็นที่รับรู้และควรได้มองเห็นด้วยตนเองได้โดยเฉพาะ ในการเรียนในคลินิก ซึ่งบางครั้งประสบการณ์ความย้อนแย้งอาจเกิดขึ้นเพียงชั่วขณะเวลาสั้นๆ แล้วผ่านไป

2. การใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างมีวิจารณ์ญาณ (critical self-reflection) เป็นกระบวนการ ทางจิตตปัญญาศึกษาที่เน้นการสร้างตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ สามารถ เชื่อมโยงศาสตร์ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมบูรณ์ (Ong-on Prajankett, 2016) กระบวนการนี้จะ ช่วยเชื่อมประสานประสบการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่กับสมมุติฐานเดิมที่มีอยู่ในตัวบุคคล รูปแบบของการสะท้อนคิด ประกอบด้วย 1) Content Reflection เป็นกระบวนการสะท้อนคิดในสิ่งที่รับรู้ รู้สึก คิดและทำเป็นการตอบ คำถาม “What” เช่น “เหตุการณ์นี้ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้อะไร” 2) Process Reflection เป็นกระบวนการ สะท้อนคิดว่าเรารับรู้ รู้สึก คิด ทำอย่างไร เรียนรู้อะไร รับรู้สิ่งเหล่านี้ได้อย่างไร เป็นการตอบคำถาม “How” เช่น “นักศึกษา รู้สึกอย่างไรต่อเหตุการณ์นี้” และ 3) Premise Reflection เป็นการสะท้อนคิดว่าทำไมเราจึง รับรู้ รู้สึก คิด และทำอย่างนั้น การตอบคำถาม “Why” เช่น “เพราะอะไรนักศึกษาจึงปฏิบัติแบบนี้” (Vicharn Panich, 2016) ดังนั้นการสะท้อนคิดจึงไม่ได้สะท้อนเพียงแค่เรื่องราวและ ประสบการณ์ที่ใช้เป็นเครื่องมือ ของการเรียนรู้ แต่การสะท้อนคิดที่ลึกซึ้งขึ้นจะช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถจดจำ เข้าใจสิ่งที่เรียนได้ชัดเจนภายใน ตนเอง

3. การสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical discourse) เป็นกระบวนการการตรวจสอบความคิดของตนเอง กับผู้อื่นผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ด้วยวิธีของสุนทรียสนทนา (dialogue) เพื่อขยายมุมมองความคิด ซึ่งจะ นำไปสู่การตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ผลที่ได้จากการสนทนา คือ การเห็นมุมมอง ความเชื่อและ การให้เหตุผลที่แตกต่างออกไป นำไปสู่การเรียนรู้ใหม่ที่มีความถูกต้องและครอบคลุมมากขึ้นกว่าเดิม ผู้สอนมี บทบาทสำคัญในการเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้เรียน ผู้รับบริการ กลุ่มเพื่อน ทีม สุขภาพหรือสหวิชาชีพ ภายใต้บรรยากาศที่ผ่อนคลายไว้วางใจกัน เพราะการสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัย และเกื้อกูล การเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้การเปลี่ยนผ่านทางความคิดของผู้เรียนเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การกระทำ (action) เป็นการพัฒนารอบความคิดจากเดิมไปสู่สิ่งใหม่ ผ่านกระบวนการ เอื้ออำนวยที่ทำให้การเรียนรู้มีความยั่งยืนและประสบความสำเร็จ ซึ่งเมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าและเห็นผลลัพธ์ ของการเรียนรู้ว่าสอดคล้องกับเป้าหมายของชีวิตตนเอง จะนำไปสู่ความสุข และความพึงพอใจในการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องเอื้ออำนวยให้การเรียนรู้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเข้าใจและใส่ใจในความเป็นมนุษย์ ไม่เน้น เฉพาะเนื้อหาวิชาเท่านั้น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชา และกระบวนการเรียนรู้เข้ากับ เป้าหมายที่ผู้เรียนกำหนด

การนำแนวคิด Transformative learning มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในคลินิก

การจัดการเรียนรู้ในคลินิกตามแนวคิด Transformative learning ผู้สอนควรกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับค่านึงถึงหลักการและขั้นตอนของ Transformative learning ที่ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน (Mezirow, 2000) และควรคำนึงถึงบริบททางสังคมประสบการณ์ และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่หลักสูตรกำหนดในการจัดการเรียนรู้การพยาบาลในคลินิก สามารถนำกระบวนการเรียนรู้ 10 ขั้นตอนของ Transformative learning ไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. การเผชิญกับสถานการณ์ที่ย้อนแย้ง (Disorienting dilemma) ผู้สอนวิเคราะห์ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน เพื่อ จัดประสบการณ์เรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ที่ย้อนแย้งไปจากมุมมองเดิมของตน โดยการกำหนดสถานการณ์ สื่อการเรียนรู้หรือเทคนิคที่สร้างความสนใจ รวมถึงการมอบหมายผู้ป่วยที่แตกต่างจากประสบการณ์เดิมของผู้เรียน การที่ผู้เรียนเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่ขัดแย้ง จะเกิดเป็นวิกฤตที่ดูเหมือนจะหาทางออกไม่ได้ คำตอบเดิมๆและการรับรู้โลกแบบที่เคยมีอยู่ไม่อาจใช้แก้ปัญหาได้อีกต่อไป

การจัดการเรียนรู้ในคลินิกสามารถส่งเสริมให้เกิดกระบวนการโดยการกำหนดประสบการณ์การฝึกปฏิบัติและการพิจารณาหมายผู้ป่วยในการดูแลให้แตกต่างจากประสบการณ์เดิมของผู้เรียน รวมถึงการออกแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดข้อสงสัย เช่น การวิเคราะห์หุ้บัติการณ์ (Case Incident Analysis) ที่มีผลกระทบต่อผู้ป่วยและต่อวิชาชีพ เป็นสถานการณ์ที่ถูกเน้นเร่งด่วน หรือเป็นสถานการณ์ที่แสดงให้เห็นบทบาทของพยาบาลอย่างชัดเจน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้โดยการสะท้อนความคิด (Reflective Thinking) จากการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถใช้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning) เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความขัดแย้งระหว่างความรู้เดิมกับสถานการณ์ใหม่ รวมถึงมีการแสดงความคิดเห็นหรืออภิปรายร่วมกันจะทำให้ให้นักศึกษาไปแลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมองและความรู้ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจและเรียนรู้สิ่งนั้นได้ดีขึ้น

2. การตรวจสอบตนเอง (Self-examination) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนจัดให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบอารมณ์ ความรู้สึกและมุมมองของตนเองที่มีต่อสถานการณ์ย้อนแย้งที่กำลังเผชิญนั้น ภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย จะช่วยให้ผู้เรียนไม่รู้สึกกดดันและสามารถแสดงความคิดเห็นได้ตรงกับความเป็นจริง ทั้งนี้ผู้สอนควรแสดงท่าทีที่อบอุ่น จัดบรรยากาศให้ผ่อนคลาย และอาจจะใช้คำถามกระตุ้น หรือให้ผู้เรียนเขียนอธิบายอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก ของตนเองที่เกิดจากการเผชิญความขัดแย้งระหว่างการรับรู้เดิมกับสถานการณ์ใหม่ กิจกรรมนี้อาจจะจัดขึ้นในขั้นตอนของการปฐมนิเทศก่อนการฝึกปฏิบัติหรือในการประชุมปรึกษาหารือก่อนให้การพยาบาล (Pre-conference) เพื่อนำไปสู่การสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนได้ประเมินสมมุติฐาน ความคิด หรือความเชื่อของตนเองอย่างจริงจัง

3. การเชื่อมโยงความคิด ความเชื่อของตนเองอย่างจริงจัง (Sense of alienation) เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาจากผลการตรวจสอบตนเอง เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนขยายความคิด การรับรู้และมุมมองของตนเองที่มีต่อสถานการณ์และสิ่งต่างๆที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง ในขั้นตอนนี้ผู้สอนควรเป็นผู้ฟังที่ดี ฟังโดยปราศจากอคติ และสะท้อนกลับให้ผู้เรียนให้เกิดความต้องการในการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ของตัวเอง กระบวนการในขั้นตอนที่ 2 และ 3 นี้ควรจัดให้เกิดขึ้นต่อเนื่องกัน โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดถึงเหตุผล และความจำเป็นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มเติมจากการประชุมปรึกษาแบบเดิมที่เน้นเฉพาะเนื้อหาของการพยาบาลผู้ป่วย กระบวนการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเองซึ่งถือว่าเป็นหนึ่งในขั้นตอนของการสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง

4. การเปิดใจยอมรับการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น (Relating discontent to others) เป็นการตัดสินใจของผู้เรียนและความพร้อมที่จะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น ซึ่งเป็นการนำไปสู่การสนทนาที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และให้ความเคารพในความคิดผู้อื่น ผู้สอนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการแสดงความคิดเห็นหรืออภิปรายร่วมกัน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนทัศนะ มุมมองและความรู้ซึ่งกันและกัน จะนำไปสู่เรียนรู้ที่ดีขึ้น

5. การค้นหาทางเลือกของการพัฒนาบทบาท ความสัมพันธ์และแนวทางการปฏิบัติใหม่ (Explaining options of new behavior) ขั้นตอนนี้เกิดขึ้นหลังจากที่ผู้เรียนได้สะท้อนคิดอย่างลึกซึ้งถึงเหตุผลและความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนทัศนะ ความคิด และมุมมองที่มีต่อสถานการณ์ที่กระตุ้นการเรียนรู้ ผู้เรียนจะแสวงหาวิธีการพัฒนาตนเองซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ผู้สอนควรมอบหมายให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้หรือเป้าหมายในการพัฒนาตนเอง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขความขัดแย้งหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในขั้นตอนที่ผ่านมา ซึ่งการกำหนดเป้าหมายนั้นควรครอบคลุมเป้าหมายรายวิชาและเป้าหมายอื่นๆที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองทั้งนี้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง สะท้อนคิด และเปลี่ยนแปลงเป้าหมายเป็นระยะๆ โดยผู้สอนอาจจะเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายและพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงของผู้เรียน

6. การวางแผนการเรียนรู้ใหม่ (Planning a course of action) กระบวนการค้นหาทางเลือกและการวางแผนการเรียนรู้ใหม่ เมื่อผู้เรียนกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้หรือเป้าหมายในการพัฒนาตนเองแล้ว ผู้สอนควรกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนได้วางแผนการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แผนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การขยายขอบเขตของความรู้ ความคิด และความเชื่อนั้น มักจะเป็นผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน โดยอาจมอบหมายการทำงานกลุ่ม หรือจัดให้อภิปรายเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงจัดให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รับบริการ ทีมพยาบาล และสหวิชาชีพ

7. การแสวงหาความรู้ และทักษะจำเป็นในการปฏิบัติตามแผนการเรียนรู้ใหม่ (Knowledge to implement plans) ผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายหรือสอดแทรกกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ที่กำหนด บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ในด้านอื่นๆนอกเหนือจากด้านความรู้และด้านทักษะวิชาชีพ ได้แก่ ทักษะการคิด การสืบค้น การสื่อสาร ความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม และการใช้เทคโนโลยี

8. การทดลองปฏิบัติตามบทบาทใหม่ (Experimenting with new roles) การเรียนรู้ในคลินิกเน้นการลงมือปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง จึงเป็นโอกาสอันดีที่ผู้สอนจะส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือให้ผู้เรียนได้เชื่อมโยงความรู้ ประสบการณ์ และการเรียนรู้ใหม่ๆที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันไปลงมือปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ในขั้นตอนนี้อาจใช้การตรวจเยี่ยมทางการพยาบาล (Nursing round) โดยผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนได้อธิบายเหตุผลในการปฏิบัติการพยาบาล และเชื่อมโยงความรู้จากทฤษฎีเข้าสู่อการปฏิบัติโดยคำนึงถึงบริบทของผู้ป่วย และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเองอีกครั้งหลังการทดลองปฏิบัติ ให้ครอบคลุมทั้งในด้านความรู้ ทักษะ ความคิดเห็น ความรู้สึกที่มีต่อผู้ป่วยและต่อการปฏิบัติการพยาบาล

9. การสร้างความมั่นใจในบทบาทใหม่ (Building confidence in new ways) การเรียนรู้ที่ดีต้องเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนเห็นคุณค่าและเห็นผลลัพธ์ว่าสอดคล้องกับเป้าหมายของชีวิตและเป้าหมายหลักสูตรการที่จะเกิดผลลัพธ์ของการเรียนเช่นนี้ได้ผู้เรียนจะต้องมีอิสระทางการคิดและวิธีการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถใช้วิธีการเรียนรู้ได้ หลายวิธีพร้อมๆ กัน รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ศึกษาและปฏิบัติการพยาบาลกับผู้ป่วยโดยอิสระ ไม่เข้าไปแทรกแซง ผู้สอนทำหน้าที่

สังเกตและเข้าช่วยเหลือทันที หากมีการปฏิบัติไม่ถูกต้องและส่งผลกระทบต่อผู้ป่วย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้โดยอิสระ ส่งเสริมทักษะการตัดสินใจแก้ปัญหาผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และส่งเสริมความรู้สึกรักคุณค่าในตนเอง ภายหลังการเรียนรู้ ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้สะท้อนคิดอย่างลึกซึ้ง โดยอาจจะสะท้อนคิดเป็นรายบุคคล หรือร่วมกันอภิปรายประสบการณ์ วิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินผลการเรียนรู้เปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อช่วยให้เกิดการทบทวนผลการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนควรชื่นชมให้กำลังใจผู้เรียนและสรุปผลการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ และทักษะทางการพยาบาล

10. การบูรณาการจนเป็นวิถีชีวิตใหม่ของตน (Reintegration) เป้าหมายของ Transformative learning คือการเปลี่ยนแปลงกรอบการอ้างอิงเดิม ซึ่งได้แก่ความเชื่อ สมมติฐาน การรับรู้ การคิด ความตั้งใจ ความคาดหวังเกิดขึ้นและคงอยู่อย่างยั่งยืน ส่งเสริมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจ เนื่องจาก Transformative Learning ช่วยสร้างสมประสบการณ์ให้การเรียนรู้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความเข้าใจ และใส่ใจในความเป็นมนุษย์

กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวถูกนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนานักศึกษาพยาบาล ดังเช่นผลการศึกษาของ ละเอียด แจ่มจันทร์และคณะ (Laiad Jamjan, 2014) ที่นำหลักการของ Transformative Learning ไปประยุกต์ใช้ในรายวิชา การพยาบาลทุกรายวิชาโดยมอบหมายให้นักศึกษาออกแบบนวัตกรรมทางสุขภาพ เพื่อการสร้างเสริมหรือแก้ปัญหาสุขภาพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นักศึกษาได้จัดทำโครงการภูมิรินอาสาเป็นดวงตาแทนคุณ ผลการเรียนรู้พบว่านักศึกษาส่วนมากเห็นคุณค่าของชีวิตของตนเองและเข้าใจความทุกข์ของผู้พิการทางสายตา เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง มีความเป็นอิสระ มีการคิดทบทวนแก้ปัญหา มีการทำงานเป็นทีม มีความรู้ในกระบวนการวิจัย และเกิดความเข้าใจในตนเอง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับผู้อื่น ผลการศึกษาเป็นไปในแนวทางเดียวกับการวิจัยของ Renigere (2005) ที่เปรียบเทียบการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 1 ของประเทศลัตเวีย ที่เรียนรู้แบบดั้งเดิม (trans missive education) ซึ่งเน้นการส่งข้อมูล ความรู้ เนื้อหาการเรียนจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนทางเดียว กับวิธีการศึกษาแบบ transformative education ผู้เรียนมีความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนปรารถนา คือ วิธีการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผลการศึกษาพบว่า วิธีการศึกษาแบบ transformative education ทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความคิด ด้านอารมณ์ความรู้สึก และด้านพฤติกรรม

จากขั้นตอนที่กำหนดทั้ง 4 ขั้นตอนและผลการวิจัย จะเห็นได้ว่าการที่ผู้เรียนคิดใคร่ครวญในตนเอง และสะท้อนคิดอย่างลึกซึ้งร่วมกับการสนทนาเชิงวิพากษ์กับบุคคลอื่น ภายใต้วงแวดล้อมการเรียนรู้ที่สงบปลอดภัยและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนนั้นสามารถเปลี่ยนทัศนคติ แบบแผนการให้ความหมาย จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิงเดิมไปสู่กรอบอ้างอิงใหม่ได้

การทบทวนผลการเรียนรู้ผ่านกระบวนการสะท้อนคิด (Reflective)

การสะท้อนคิดมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ขณะฝึกปฏิบัติการพยาบาล ทำให้ผู้เรียนสามารถพิจารณาจุดเด่นจุดบกพร่อง และหาวิธีการพัฒนาตนเองให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนควรใช้กระบวนการสะท้อนคิดภายหลังการเรียนรู้ทุกครั้ง โดยการสะท้อนคิดควรครอบคลุมด้านผลที่เกิดจากการเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการคิดพิจารณาประสบการณ์ที่ผ่านมามีอย่างรอบคอบ จนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะนำไปปรับปรุงการปฏิบัติงานของตนเองในอนาคตให้ดีขึ้น (Ausanee Wanchai, Chananan Saengpak and Yosapon Leangsomnapa, 2018)

การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการธรรมชาติที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสมองของมนุษย์ การนำมาใช้ในการเรียนรู้จึงต้องมีแนวทางที่เป็นขั้นตอน ฝึกให้เป็นระบบและมีเป้าหมาย มุ่งสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ให้กระจ่างชัดเจขึ้น การสะท้อนคิดจึงมี 2 มิติคือ มิติของกระบวนการ และมิติของเนื้อหาสาระ เป็นการให้คุณค่ากับประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ วิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่เกิดขึ้นและนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่อไป เมื่อเกิดการเรียนรู้ในครั้งใหม่ก็นำมาสะท้อนคิดซ้ำๆ จนเกิดเป็นความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นไม่มีจุดจบ

กระบวนการสะท้อนคิดตามแนวคิดของ Gibbs (1988) ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นบรรยายสถานการณ์ (Description)** เป็นการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะจุดสำคัญของสถานการณ์ที่ต้องการให้ผู้อื่นทราบ ในการเรียนรู้ในคลินิกนักศึกษาควรได้บรรยายถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น
2. **ขั้นแสดงความรู้สึกต่อสถานการณ์ (Feeling)** การสะท้อนความคิดและความรู้สึกต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นด้วยความซื่อสัตย์ ถ้าสะท้อนรายการกลุ่มขั้นตอนนี้จะเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน และการรับรู้ร่วมกันว่ารู้สึกอย่างไรหรือคิดอย่างไรต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น
3. **ขั้นประเมินสถานการณ์ (Evaluation)** การประเมินวิเคราะห์ประสบการณ์ว่า ตนเองและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องทำอย่างไรกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สถานการณ์นั้นมีสิ่งในที่เป็นด้านบวก สิ่งใดเป็นด้านลบ
4. **ขั้นวิเคราะห์สถานการณ์ (Analysis)** การวิเคราะห์สถานการณ์และแสดงความรู้สึกในภาพรวม เป็นการทบทวนความคิดความรู้สึกที่เกิดก่อนหน้านี้ โดยเจาะลึกในประเด็นที่สำคัญหรือประเด็นปัญหา เพื่ออธิบายแนวทางการแก้ปัญหา โดยอาจใช้การอ้างอิงหลักการหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
5. **ขั้นสรุปสิ่งที่เรียนรู้ (Conclusion)** : สรุปสิ่งที่เรียนรู้จากสถานการณ์ ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะหรือข้อคิดและวิธีการแก้ไขปัญหา หรือวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดสถานการณ์ซ้ำขึ้นอีกโดยใช้เหตุผลประกอบ
6. **ขั้นวางแผนปฏิบัติ (Action plan)** : เป็นการนำสิ่งที่เกิดขึ้นในกระบวนการก่อนหน้านี้ มาวางแผนแนวทางการปฏิบัติในอนาคต เป็นการบอกถึงแนวทางการพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้น อาจจะออกมาในรูปแนวปฏิบัติหรือวิธีการที่เป็นรูปธรรม

ที่มา: Gibbs' (1988) reflective cycle

กระบวนการสะท้อนคิด จึงเป็นการคิดไตร่ตรองทบทวน พินิจพิเคราะห์และพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างรอบคอบโดยใช้สติและมีสมาธิ ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้เรียนได้ทบทวนและสะท้อนการกระทำของตน ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงตนเอง ปรับปรุงงาน และการแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสะท้อนคิด ผู้สอนควรมีการประเมินทั้งกระบวนการ สะท้อนคิดและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน ไม่มุ่งเน้นเพียงผลลัพธ์หรือคำตอบที่ต้องการเพียงอย่างเดียว (Stingu, 2012)

การจัดการเรียนรู้ทางการพยาบาลมีหลักการและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ที่มีหลักฐานยืนยันว่าสามารถพัฒนานักศึกษาพยาบาลให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แต่เมื่อสังคมและนโยบายทางการศึกษามีการเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ทางการพยาบาลจึงควรมีการนำแนวคิดใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับหลักการหรือแนวปฏิบัติเดิม การประยุกต์ใช้แนวคิด Transformative Learning เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ในคลินิกจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะใช้ในการพัฒนาศักยภาพของ นักศึกษาพยาบาลให้เพิ่มขึ้น นอกจากจะศักยภาพในความรู้ เจตคติและทักษะวิชาชีพแล้ว ยังพัฒนา ไปสู่การสร้างการเรียนรู้ของตนเอง เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการให้บริการต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Ausanee Wanchai, Chananan Saengpak and Yosapon Leangsomnapa. (2017). Learning and teaching methods by using reflective thinking technique in nursing education. *Journal of health science research*. 11(2), 105-115.
- Vicharn Panich. (2016). *Transformative Learning*. Bangkok, SR Printing.
- Suthee Ratanamongkolkun. (2014). Transformative Learning from experiences to exchange learning with Learning network for medical education in Thailand . *Thammasat Medical Journal*, 14(4), 489-491.
- Ong-on Prajankett. (2016). Transformative Learning: Nursing Education Perspective. *Journal of the Royal Thai Army Nurses*. 15(3), 16-164.
- Gibbs, G.(1988). *Learning by doing: A guide to teaching learning methods*. Oxford: Oxford Brookes University.
- LaCombe, M.A.(1997). *On bedside teaching*, *Annals of Internal Medicine*. 126(3), 217-220.
- Laiad Jamjan et al (2014). *Transformative Learning: Lesson Learned from Nursing Education*. *Nursing Journal of the Ministry of Public Health* 1(1), 1-14.
- Mezirow, J.(1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*, Jossey Bass Publisher: San Francisco.
- Mezirow J. (2000). *Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress*. The Jossey-Bass higher and adult education series: ERIC.
- Mezirow, J. (2003). *Transformative learning as discourse*. *Journal of transformative Education*. 1(1), 58-63.
- Mezirow J and Taylor EW. (2009). *Transformative learning in practice: Insights for community, workplace, and higher education*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

- Renigere, R. (2005). Transformative Education in the Nursing Discipline. *International conference: The Future of Education 2nd Edition*. Pixel.
- Stingu MM.(2012). Reflective practice in teacher education: Facts and trends. *Procd Soc Behv*.33, 617-21.
- Taylor-Haslip,V.(2010). *Guided reflective Journals depict a correlation to the academic success of nursing students. Teaching and Learning in Nursing*, 68-72.